

Kyoto, 19 augustus 1997. Foto: Paul ten Have.

Fotograferen en gefotografeerd worden

Paul ten Have

Je kunt als socioloog foto's op allerlei manieren bekijken: als object, als representatie, maar ook als product van een handeling, van een interactie tussen de fotograaf en het afgebeelde. De handeling van het fotograferen is gekoppeld aan de situatie, maar het product, ervan, de foto, is transporteerbaar. De foto, een moment-opname, toont een selectie in tijd en ruimte, uit een situatie die het karakter heeft van een doorgaande stroom, een opeenvolging van in elkaar overgaande momenten. In sommige foto's, bij voorbeeld als je iemand 'ziet lopen', is als het ware meer dan het moment te 'zien'. Als zulke foto's bekijkt, krijg je een idee van de stroom waaruit dat moment is geselecteerd, van wat vooraf ging en wat wel zal volgen.

Foto's verschillen dus in dynamiek, zeker als er mensen of andere levende wezens op afgebeeld zijn. De mate van dynamiek is een product van de interactie tussen de fotograaf en de gefotografeerde(n).

Mijn foto is gemaakt in Japan. Zoals we dat in Amsterdam kunnen zien, zag je ook daar dat Japanners bij toeristische uitstapjes veel foto's maken, en dat ze dat meestal tamelijk nadrukkelijk doen. Als ik een mooie foto van een tempel of een tuin wilde maken verwachtte mijn gastheer, zo bleek uit zijn bewegingen, dat ik hem zou uitnodigen er voor te gaan staan, of dat hij mij voor die site zou mogen fotograferen. Als ik dat probeerde te vermijden - alleen die tempel, zonder mensen er op - keek hij wat bezeerd en ongelukkig. Maar ik werd weer wat ongelukkig als ik moest poseren, of als hij poseerde. Zelf heb ik altijd het gevoel dat ik er belachelijk uitzie als ik probeer er niet al te poserend bij te staan, maar hij poseerde alsof hij dat onproblematisch vond: gewoon recht staan en in de lens kijken. Mijn ('onze?') conceptie van foto's en fotograferen heeft iets van zelf-ontkenning. De foto moet er uitzien alsof er niet gefotografeerd is, alsof de fotografeersituatie géén onderbreking vormde in de 'natuurlijke' interactiestroom. De 'Japanse' (?) conceptie is anders, erkent als het ware de gekunsteldheid, en heeft daar geen moeite mee. Er wordt een nadrukkelijk afgebakende fotografeersituatie geschapen, tamelijk stabiel, een verstilde stroom, waarin de selectie van het moment niemand voor verrassingen stelt.

Is er een Japanse manier van omgaan met het natuurlijke en het gekunstelde, die anders is dan de onze? Als reiziger schrijf je alles wat je opvalt toe aan 'culturele verschillen'. Als oppervlakkige toeschouwer 'herken' je al snel bepaalde culturele thema's, zoals bij die mannen in de pijnbomen van de tempeltuin. Ze snoeiden ze heel geraffineerd om ze een bepaalde 'vorm' te geven, het arrangeren van 'de natuur'. Hier in Europa heb ik nooit dennebomen zien snoeien. Zo probeer je alles een plaats te geven, zelfs een kiekje als product van het kiekeken. Als socioloog heb je nooit vakantie, maar je hoeft je ook nooit te vervelen.